

Capítol u

—Conquereix el gust i t’hauràs conquerit a tu mateix —va dir en Jagan al seu interlocutor, que en acabat li va demanar:

—I per què cal conquerir-se a un mateix?

I en Jagan va contestar:

—No ho sé, però tots els nostres savis ens ho aconsellen.

L’interlocutor va perdre l’interès per aquell tema; la seva tasca consistia només a donar conversa des del tamboret baix de fusta que ocupava, al costat de la cadira d’en Jagan. En Jagan seia sota la imatge emmarcada de la deessa Lakshmi que penjava a la paret, i el primer que feia cada dia era resar unes quantes oracions després de col·locar reverentment sobre el marc un enfilall de flors de gessamí; també encenia una vareta d’encens i la introduïa per una esquerdada que hi havia a la paret. L’ambient es carregava amb el perfum del gessamí i de l’encens, que es barrejava imperceptiblement amb la fragància dels dolços que es fregien en *ghee* a la cuina, situada a l’altre extrem del vestíbul.

L’interlocutor era un cosí, tot i que no es podia explicar per què li deien així, ja que afirmava que era cosí de molta gent de la ciutat (a vegades fins i tot de qui era totalment im-

possible que fos parent seu), però si li ho qüestionaven era capaç d'aclaparar els escèptics amb tota mena de detalls genealògics. Era un home de món, que des del matí fins a la nit visitava molts llocs i moltes cases, i cada dia, invariablement, arribava pels volts de dos quarts de cinc de la tarda, saludava en Jagan amb el cap i amb una breu mirada, anava directe a la cuina i, al cap de deu minuts, en sortia eixugant-se els llavis amb la punta d'un tovalló que duia a l'espatlla, mentre feia un comentari com ara:

—Potser caldrà estar alerta amb el sucre. He sentit a dir que el Govern vol apujar-ne el preu. La farina de blat està prou bé, avui. Ahir vaig passar per Godown Street i vaig aprofitar per dir a aquell proveïdor el que pensava. No em preguntis per què hi vaig anar. Tinc amics i parents per tota la ciutat, i tothom em reclama per una cosa o altra. A mi no em fa res servir els altres. Quin sentit té la vida si no ens servim i ajudem els uns als altres?

En Jagan va preguntar:

—Has tastat el dolç nou que ha provat avui el cuiner?

—I tant. És boníssim.

—Em sembla que és només una recepta vella amb una nova presentació. Al capdavall tots els dolços són iguals, no trobes?

—No, senyor —va dir el cosí—. Jo encara veig molta diferència entre un dolç i un altre. Espero no fer-me mai iogui i perdre el gust per tots.

Va ser llavors que en Jagan va pronunciar la seva filosofia: «Conquereix el gust i t'hauràs conquerit a tu mateix.» Van continuar xerrant durant mitja hora més, i en acabat en Jagan va preguntar:

—Saps què menjo últimament?

—Alguna cosa nova? —va preguntar el cosí.

—Aquest matí he començat a menjar sense sal. —En Jagan va dir-ho amb la veu empeltada de triomf. Va quedar satisfet de l'efecte aconseguït i va explicar la seva teoria.— S'ha de menjar només sal natural.

—I quina és la sal natural? —va demanar el cosí, i tot seguit va afegir-hi:— La que se t'asseca a l'esquena després d'haver corregut un quilòmetre sota el sol?

En Jagan va tòrcer el gest en sentir aquell exemple tan groller. S'ho mirava tot com si fos una ànima incorpòria que flota per damunt de la brutícia de la terra. A cinquanta-cinc anys tenia l'aspecte d'un elf, amb la complexió magra i la pell fosca translúcida, el front se li eixamplava en una suau entrada de color de nou, i darrere la línia del naixement els cabells li queien sobre el clatell en un parell d'ones clapades. Tenia la barbeta recoberta de pèls blancs, ja que només s'afaitava de tant en tant, perquè trobava que mirar-se cada dia al mirall era un intolerable costum europeu. Damunt del *dhoti* portava una *jibba* folgada, totes dues peces confeccionades per ell mateix; cada dia dedicava una hora a teixir, i produïa prou tela per fabricar-se la roba que necessitava. Mai no tenia més de dos conjunts, i amb la tela que li sobrava en feia uns farcells ben polits i els donava al comitè local de telers a canvi de diners. Tot i que no hi guanyava ni cinc rupies mensuals, quan les cobrava sentia una mena d'emoció nostàlgica, ja que havia adquirit aquell costum quan Gandhi va visitar la ciutat, feia més de vint anys, i aleshores tothom l'hi havia elogiat. Duïa unes ulleres de lents estretes en forma d'ametlla, amb una muntura groguenca, i mirava el món per sobre d'aquell marc pà·lid. Li cobria les espatlles un

xal de *khaddar*, estampat amb dibuixos d'un groc cridaner, i els peus se'ls protegia amb unes sandàlies gruixudes fetes amb la pell d'un animal que havia mort de vell. Com a bon seguidor de Gandhi, explicava: «No m'agrada pensar que han degollat una criatura viva per a la comoditat dels meus peus.» Per aquest motiu, de tant en tant feia excursions a pobles remots on s'assabentava que estava a punt de morir una vaca o un vedell. Un cop n'aconseguia la pell, la submergia en una solució especial i en acabat la portava a un vell sabater que coneixia i que tenia el seu petit taller sota un arbre del complex residencial d'Albert Mission.

El seu fill, quan tenia sis anys, era un alegre seguidor de les operacions d'adobament que es feien a la galeria de darrere de la casa, però en fer-se gran va començar a queixar-se de la pudor cada cop que el pare portava pells a casa. La dona d'en Jagan va resultar ser encara menys tolerant que el fill; es tancava en una habitació i es negava a sortir-ne fins que el seu marit no acabava d'adobar les pells. Com que es tractava d'un procés llarg, que es prolongava diversos dies, ja ens podem imaginar el trasbals que hi havia a casa cada cop que en Jagan es proposava renovar-se el calçat. Era una operació difícil i perillosa. La presència de les pells a casa amenaçava de dinamitar la vida domèstica; per evitar-ho, durant les primeres fases de l'adobament les havia de conservar fora de l'abast de la seva dona, al cobert on emmagatzemaven el combustible, on també hi havia el risc que les rosegessin les rates. Quan la dona jeia al seu llit de mort, va demanar a en Jagan que s'hi acostés i li va balbucejar alguna cosa. Ell no va entendre el que li deia, però el va angoixar la idea que li pogués estar manant: «Fes el favor de llençar les pells.» Per deferència al que podia

ser l'última voluntat de l'esposa, va donar a una missió fins a l'últim bocí de pell que li quedava a casa i es va sentir orgullós de permetre que algú altre s'afeccionés al calçat fabricat sense mètodes violents. A partir d'aleshores es va limitar a confiar en el sabater d'Albert Mission perquè li subministrés aquell calçat tan complicat.

Ara el comentari del cosí sobre la sal natural va alterar el seu delicat equilibri i es va posar vermell. El cosí, satisfet amb l'efecte que havia produït, va intentar restablir-li l'humor amb una observació agradable:

—Tu has simplificat completament la teva vida i t'has fet totalment autosuficient, com li comentava l'altre dia al secretari de la cooperativa...

Això va provocar l'efecte desitjat i en Jagan va dir:

—Ja saps que he deixat de comprar sucre. N'hi ha prou amb vint gotes de mel dissoltes en aigua calenta; és la manera més natural d'obtenir el sucre que necessitem.

—Has perfeccionat l'art de viure del no-res —va dir el cosí.

En Jagan va afegir-hi, animat:

—I també he deixat l'arròs. Em faig una mica de blat mòlt i me'l prenc amb mel i verdures.

—Però no entenc per què continues treballant i guanyant diners, per què et prens totes aquestes molèsties!

Va agitar les mans cap a les plates dels dolços exposats a l'aparador, i encara es va contenir i no va demanar a en Jagan com podia, doncs, esperar que la gent mengés dolços i l'ajudés a prosperar. Li feia la sensació que ja havia parlat prou, i es va moure inquiet a la cadira. S'acostava l'hora de fer la caixa, i el cosí sabia que havia d'anar passant, ja que a en Jagan no li agradava que el miressin mentre comptava els diners.

Eren les sis, ja s'havien fet les vendes més importants del dia i el noi que tenia al taulell estava a punt de portar-li la recaptació. Quan arribava aquell moment en Jagan gairebé se sentia com un monarca, contemplant des del tron el seu poble (format per quatre cuiners i el noi que despatxava) i acceptant-ne les ofrenes. El tron era una cadira plana de fusta folrada amb un coixí no gaire gruixut i col·locada estratègicament sobre una tarima per no perdre de vista cap racó del seu món de dolços. La cadira, de vora un segle d'antiguitat, amb les potes esculpides i unes franques daurades i lluents als braços i al respall, l'havia fabricada el seu pare expressament quan es va fer la casa darrere l'estàtua de Lawley. Normalment no li hauria calgut dissenyar cap peça de mobiliari com aquella, ja que la família sempre seia sobre el terra de fusta llustrosa, però ell rebia força visites d'un anglès, un tal Mr. Noble, el recaptador d'impostos de la zona, que hi anava perquè li fes classes d'astrologia; i a Mr. Noble li feia mal seure a terra, i encara li feia més mal aixecar-se al final de la classe. Entre les preuades possessions guardades a les golfes hi havia un retrat signat de Mr. Noble que amb el temps s'havia esgrogueït; però en algun moment de la història de la família l'havien portat baix, els nens hi havien jugat durant un temps i després n'havien aprofitat el marc amb vidre per posar-hi la imatge d'un déu i penjar-la a la paret, mentre la fotografia dins del paspartú anava d'una banda a l'altra i els nens passaven la tarda rient-se enjogassats dels bigotis de Mr. Noble. També la feien servir per ventar-se a l'estiu, els dies que feia molta calor; al final va tornar a les golfes, enmig de llibres vells de comptabilitat i altres trastos familiars oblidats.

Mentre era allà assegut, en Jagan se sentia realitzat. Per una banda podia sentir, veure i ensumar tot el que passava a

la cuina, des d'on un trànsit constant de plates atapeïdes de dolços anava cap al taulell. Mentre l'espetarrec de l'oli roent de la cuina continuava i les plates anaven desfilant, en Jagan no s'adonava de res, amb la mirada estoicament fixada en les línies de sànscrit d'un exemplar enquadernat en vermell del *Bhagavad Gita*; però si el petarrelleig s'aturava un moment de no res, sense aixecar els ulls del text sagrat cridava: «Què passa?» I llavors el cap de cuina li responia com sempre: «No res», i això calmava el cap d'en Jagan i el deixava tornar als proverbis divins fins que advertia un altre senyal de negligència al taulell i cridava: «Capità! Pregunta què vol a la nena de la faldilla groga. Ja fa una bona estona que ha entrat!» El crit alertava tant el dependent com el vigilant de la porta, un ex-militar vestit de caqui que tenia propensió a quedar-se adormit al seu seient de fusta. I altres vegades cridava: «Capità, aquell captaire només se'l pot veure per aquí els divendres. Això no és cap casa de beneficència.»

Quan l'amo comptava els guanys del dia tota la botiga quedava en silenci. Tot i que el noi del taulell era qui s'encarregava de cobrar, ell no tenia per què conèixer el total dels ingressos. Simplement dipositava cada *paisa* que cobrava en una gerra de bronze de coll llarg i a les sis en punt la portava a dins, se'n tornava al seu seient i, a les set, quan els porticons de la botiga ja eren tancats, hi entrava la quantitat ingressada durant aquella darrera hora, que havia estat desada dins d'un contenidor més petit. En Jagan no es posava a comptar els diners de seguida, sinó que continuava llegint els proverbis divins. Sense aixecar la vista sabia que ja no hi havia res fregint-se, sentia el petit xiulet que sortia del forn quan s'hi extingia el foc, el soroll metàl·lic de les paelles i dels cullerots que s'escuraven, i en acabat les

passes que se li acostaven, quatre parells de peus procedents de la cuina i un altre parell del taulell que portaven, com a última tasca del dia, les plates amb les sobralles. Llavors, quan els tenia a tots congregats al voltant de l'escriptori, els formulava, sense adreçar-se a ningú en particular, aquesta pregunta:

—Quant n'ha sobrat?

—No gaire.

—Concreta.

—Dos quilos de *mysore pak*.

—Això ho podem vendre demà.

—I de *jilebi*, mig quilo.

—Demà no serà tan bo. Molt bé, ja te'n pots anar. El noi del taulell va entrar les plates amb les sobralles i va sortir de la botiga discretament. Els cuiners encara van esperar el permís per anar-se'n. En Jagan va demanar:

—Heu tancat totes les finestres?

—Sí.

I a continuació es va adreçar al cap de cuina:

—Demà no farem *jilebi*. Per què no es ven?

El molestava pensar en les sobralles. Li provocaven fiblades al cervell com si tingués una estella clavada al crani. A l'hora de tancar li agradava que les plates tornessin a la cuina ben netes i llunts. Es va sentir un murmuri com a resposta, i tot seguit en Jagan va preguntar:

—I què en fem, de les sobralles?

El cap de cuina va dir amb el to apaivagador que el caracteritzava:

—Demà provarem un dolç nou, si em deixa. I si en sobra no hi haurà cap problema, ja que ho podem tornar a pastar tot per fregir-ho altre cop amb una altra forma.

En Jagan va dir amb un to filosòfic:

—Al capdavant, tot porta farina, sucre i aromes...

Intentava prendre una decisió a la qual s'havia resistit des del principi; però, al capdavant, tal com pujava el preu dels aliments s'havia de ser pràctic.

Quan tot el personal va haver marxat va desar el seu llibre sagrat i va obrir el calaix de l'escriptori fins a la meitat; per dins estava encoixinat amb una tovallola doblegada per tal d'esmoreir el soroll de les monedes quan hi buidava la gerra de bronze. Els seus dits destriaven ràpidament les monedes d'un, de cinc, de deu i de vint-i-cinc amb la gràcia amb què un virtuós passa els dits per sobre un teclat; va recórrer amb els ulls la recaptació i al cap de quinze minuts ja ho havia comptat tot. Va escriure alguna cosa en una petita llibreta i després va fer altres anotacions més detallades en un llibre de comptabilitat al qual tenia accés tothom. A la llibreta petita només hi apuntava els diners que entraven a partir de les sis, els de la gerra més petita. Aquests diners pertanyien a una altra categoria; ell els considerava «diners lliures», fos el que fos el que això significués, una mena d'immaculada concepció, que sorgia per generació espontània i no estava sotmesa a cap tipus d'impost. A l'acte es convertia en bitllets flamants que es lligaven en un feix i es guardaven a les golfes de casa, fent companyia al retrat de Mr. Noble.

En Jagan va donar una última ullada als diners que hi havia dins del calaix, el va tancar amb clau, va estirar el tirador quatre cops i va tornar a col·locar la cadira al seu lloc empenyent-la amb molt de soroll. Va posar un pany gros i daurat a la porta, va girar la clau i se la va posar a la butxaca, i a continuació va dir:

—Capità! Comprovi el pany.

El capità va agafar el pany amb fermesa marcial, com si fos una granada de mà, i hi va fer una última estirada.

—És un pany molt resistent, senyor, ara ja no se'n fan. Jo en sé molt, de panys; aquest el deuen haver fet en una foneria rural.

Es va posar a parlar extensament sobre el món dels panys i dels serrallers, i en Jagan el va interrompre amb l'ordre:

—Vigila, però.

El capità li va fer una salutació militar, i així es va acabar el dia.